

Základní škola Karla Vokáče Strašice
Program proti šikaně
Školní rok 2021/2022

Zpracováno podle:

1. **Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních Č.j. MSMT- 22294/2013-1 a Metodického doporučení MŠMT č. j. 21291/2010-28 a je součástí Krizového plánu školy.**

2. Cílem předkládaného metodického pokynu je poskytnout pedagogickým pracovníkům základní informace především k samotnému řešení tohoto vysoce rizikového chování. Text metodického pokynu je provázán s Metodickým doporučením k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. 21291/2010-28 ve znění pozdějších úprav (dále jen „metodické doporučení“), ve kterém lze nalézt komentáře k metodickým postupům a užitečná metodická vodítka pro diagnostiku a nápravu v podobě tabulek.

1.Charakteristika šikanování

1) Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

(2) Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrožit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné

chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočníky. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost (podrobněji viz metodické doporučení).

(3) Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese.

(4) Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit (podrobněji viz metodické doporučení).

(5)

a) Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

b) Od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány nebo se s ní částečně překrývají, nicméně samy o sobě označují jiný typ násilného chování. Patří mezi ně například happy slapping, sexting, hoax, spam, cyberstalking, flaming, phishing .

Podoby šikanování jsou:

(1) Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany podle typu agrese – typu nebo prostředku týrání patří:

fyzická agrese, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti);

verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí informačních a komunikačních technologií);

smíšená šikana, kombinace psychické a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

(2) Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodů je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany .

(3) Při vlastní diagnostice šikany je třeba zkoumat tento fenomén ze tří praktických pohledů - jako nemocné chování, závislost a poruchu vztahů ve skupině (podrobné informace viz metodické doporučení).

2.Odpovědnost školy:

(1) Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

(2) **Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:**

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikanováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala;
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);
- v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

(3) **Z hlediska zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen „trestných činů“).** Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým - § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže): vydírání § 175 TZ, omezování osobní svobody § 171 TZ, zbavení osobní svobody § 170 TZ, útisku § 177 TZ, těžkého ublížení na zdraví podle § 145, ublížení na zdraví § 146 TZ, § 146a TZ, vraždy § 140 TZ, loupeže § 173 TZ, krádeže § 205 TZ, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 352 TZ, poškození cizí věci § 228 TZ, znásilnění § 185 TZ, kuplířství § 189 TZ, pohlavního zneužití § 187 TZ, apod. + nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, nebezpečné pronásledování § 354 TZ, mučení a jiného nelidského a krutého zacházení § 149 TZ.

(4) **Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně**

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
- účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
- porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
- pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.

(5) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřování (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).

3.Odhalování šikany:

Na prevenci a odhalování šikany se podílejí všichni pracovníci školy, nejen třídní učitelé. Všimají si změn v chování žáků. Pokud zákonní zástupci informují školu o podezření na šikanování, ředitel školy zahájí odborné vyšetření záležitosti.

4.Metody zjišťování šikanování:

- monitoring chování žáků během jejich pobytu ve škole
- sledování toho, jak žáci mezi sebou komunikují
- rozhovory a besedy se žáky v hodinách výchovy k občanství, výchovy ke zdraví, přírodopisu
- seznamovat žáky s formami šikany
- shromažďování podkladů prvních příznaků třídními učiteli
- informování o problémech na pedagogických radách
- využívání dotazníků pro žáky
- monitoring sociálních sítí

5.Řešení šikany

a) Řešení počáteční šikany:

(1) **Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu**

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
2. rozhovor s informátory a oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 - b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
7. realizace vhodné metody:
 - a. metoda usmíření;
 - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho zákonnými zástupci);
8. třídní hodina:
 - a. efekt metody usmíření;
 - b. oznámení potrestání agresorů;
9. rozhovor se zákonnými zástupci oběti;
10. třídní schůzka;
11. práce s celou třídou.

b) Řešení pokročilé šikany

Poplachový plán pro tzv. školní lynčování

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace zákonným zástupcům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory;
8. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

D. Léčba

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

c) Spolupráce se zákonnými zástupci:

Nezastupitelnou roli při objasňování a řešení případů šikanování mají zákonní zástupci. Ti mohou na základě změněného chování svých dětí zjistit případy případné šikany na škole a upozornit na pachatele nežádoucí činnosti.

d) Zákonné zástupce žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:-

Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.

Žák nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonoval apod.

Žák není zván na návštěvu k jiným spolužákům.

Nechť jít ráno do školy (zvláště když dříve měl žák školu rád

Žák nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.

Žák chodí domů ze školy hladový (agresori mu berou svačinu, nebo peníze na svačinu).

Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"

Žák ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.

Žák bývá doma smutný či apatický nebo se objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.

Žák žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratil), případně doma krade peníze.

Žák nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.

Žák je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.

Žák si stěžuje na neurčitě bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)

Žák se vyhýbá docházce do školy.

Žák se zdržuje doma víc, než měl ve zvyku.

e) Seznámení zákonných zástupců se šetřením šikany:

1. Seznámení zákonných zástupců s problémem
2. Postupné vyjádření všech pedagogů
3. Vyjádření žáka
4. Vyjádření zákonných zástupců
5. Rozhodování komise za zavřenými dveřmi (ředitel, třídní učitel, MP)
6. Seznámení zákonných zástupců a žáka se závěrem komise

f) Náprava:

Zajištění bezpečí a ochrany obětem, oznámení o potrestání agresorů před celou třídou.

Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

6. Výchovná opatření:

Podle závažnosti:

- napomenutí třídního učitele
- důtka třídního učitele
- důtka ředitele školy
- snížená známka z chování
- převedení do jiné třídy

V mimořádných případech ředitel školy:

- a) podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou agresora
- b) doporučí zákonným zástupcům agresora dobrovolné umístění dítěte do místně příslušného diagnostického ústavu

Pozor na tyto chyby!

Nelze společně vyšetřovat agresora a oběť.

Nevyšetřovat ve skupině nebo ve třídě, ale o samotě.

Vyšetření musí mít promyšlenou strategii a taktiku, ne nahodilost.

Pedagogové někdy nevědomky hájí agresora, nepřipouští, že by mohl šikanovat.

Pozor na zlehčování výpovědí svědků.

Učitel se snaží neobjektivně rozdělit vinu mezi agresora a oběť.

Agresoři jsou včas informováni, možnost zkreslených výpovědí.

7.Povinnosti

a)Povinnosti vedení školy:

- zajistit vzdělávání pracovníků v akreditovaných kurzech k problematice šikany
- zajistit dohled pedagogických pracovníků nad žáky ve škole před vyučováním a o přestávkách mezi vyučovacími hodinami
- zajistit dostatek vhodné literatury k problematice šikanování
- ve školním řádě jasně stanovit pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení

b)Povinnosti pedagogických pracovníků:

- důsledně vést žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech
- sledovat vztahy ve třídě mezi žáky a chování žáků

8.Prevence proti šikaně:

Nejlepší primární prevencí proti šikanování a násilí je budování otevřených, kamarádských, bezpečných vztahů mezi všemi členy společenství školy. Cestou k zastavení epidemie násilí mezi žáky je vytvoření příznivého sociálního klimatu.

Těžiště primární prevenci spatřujeme v práci třídních učitelů při pravidelných třídních hodinách. Jejím úkolem je posílení imunity proti nákaze šikanování.

Důležitou úlohu také hrají výukové předměty, které mají významný vztah k prevenci nežádoucích jevů (např. výchova k občanství, výchova ke zdraví, tělesná výchova, přírodopis atd.).

Třídní učitelé, výchovný poradce a školní metodik prevence diagnostikují a léčí zárodečné a počáteční podoby šikanování, které se případně vyskytují na škole.

Při pokročilých šikanách probíhá spolupráce školy s odborníky (PPP) a odborníky ze státních i nestátních institucí (policie, sociální odbor).

Uvedený Program je beze změn v platnosti pro nový školní rok 2021/2022.

Zpracoval: Mgr. Tomáš Koudelka

1. 9. 2021

Schválil: Mgr. Martin Straka

vlastní rukou

ředitel školy
vlastní rukou